

УДК 289.7

І. Ощипок, асп.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ АКТОРІВ У СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСАХ

У зв'язку зі швидкою передачею даних і широкого доступу людей до інформації відбувається інтенсифікація міжкультурних, міжетнічних, міжцивілізаційних і міжрелігійних взаємодій. Особливу роль починають відігравати такі актори світової політики, як релігійні організації та представники традиційних світових релігій. Факт звернення політики до релігійного фактора показує важливість релігійних акторів у сучасній світовій політиці та актуальність релігійного питання в сучасних глобалізаційних процесах. Проаналізовано роль і місце релігійних акторів у сучасній світовій політиці. Розглянуто різноманіття активності сучасних релігійних акторів у міжнародних відносинах. Визначено напрями та цілі діяльності релігійних організацій і рухів, які можуть носити як конструктивний, так і деструктивний характер. Доведено, що транснаціональні релігійні актори є нерідко найбільш авторитетними учасниками світових процесів, які здатні вплинути на цінності, поведінку та колективний вибір великих груп людей.

Ключові слова: глобалізація, релігійні актори світової політики, недержавні актори, релігійні організації, релігійні рухи, релігія.

Постановка проблеми. у середині минулого століття багато дослідників заявляли про те, що релігія все менше і менше впливатиме на суспільство і в XXI ст. її очікує остаточний занепад. Однак цього не відбулося, і події останньої чверті XX ст. показали повернення в масову свідомість релігійності. Релігія повертається не тільки в повсякденне життя людей, а й на світову політичну арену. На тлі інтенсифікації міжкультурних, міжцивілізаційних, міжетнічних і міжрелігійних взаємодій особливу роль у світовій політиці починають відігравати релігійні організації та представники традиційних світових релігій. Усі вони є центром координації дій тих чи інших релігійних громад і їх можна назвати новими акторами міжнародних відносин поряд з міжнародними неурядовими організаціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми дослідження. Оскільки важливою характеристикою розвитку сучасного світу є зростання релігійної свідомості, формується особливий пласт літератури, присвяченої десекуляризації сучасного світу. У міжнародно-політичній науці зростання ролі релігійного чинника найчастіше пов'язують з феноменом "ісламського відродження", підйомом глобального католицизму та російського православ'я, евангелічне пробудження та неорелігійний бум. Однак залишається недослідженим роль релігійних акторів світової політики та їхнє місце в міжнародних відносинах. Важливим аспектом зазначеної дослідницької проблеми є аналіз інструментарію їхньої діяльності.

Серед науковців, що досліджували роль релігійного чинника в міжнародних відносинах, зокрема в контексті зміни природи міжнародних акторів, можна виокремити П. Горські, Х. Казанови, К. Лехмана, М. Олбрайт, Д. Рапопорта, С. Скотта, Дж. Снайдера, Р. Старак, П. Феррара, Ш. Хантера, Е. Харда, С. Хантінгтон тощо. Особливу увагу заслуговує підхід до розгляду релігійних акторів як транснаціональних чи наднаціональних акторів світової політики в науковому доробку таких російських дослідників, як В. Ю. Вершиніна, П. І. Касаткіна, Н. А. Ковальського, А. В. Митрофанова, В. В. Толкачова, Г. В. Станкевич. Серед українських дослідників вважаємо за необхідне виокремити наукові праці таких учених, як О. А. Коппель, О. С. Пархомчук, В. В. Єленського, П. Л. Яроцького.

Метою статті є визначення видів, ролі та місця релігійних акторів світової політики в міжнародних відносинах. Проаналізувати основні напрями діяльності релігійних акторів та їхній вплив на міжнародну систему.

Виклад основного матеріалу. Акторами міжнародних відносин і світової політики, тобто суб'єктів системи міжнародних відносин, що активно формують

політичні процеси на міжнародному рівні протягом декількох сторіч, починаючи з зародження і розвитку Вестфальської системи, були держави, перш за все держави-лідери. На сьогодні констатуємо стрімке збільшення і зростання впливу на світові політичні процеси нових недержавних акторів, яких часто-густо називають транснаціональними.

Так, у 1972 р. Дж. Най і Р. Кохейн у праці "Транснаціональні відносини та світова політика" [2] сформулювали ідею трансформації Вестфальської моделі світу під впливом діяльності недержавних транснаціональних акторів (ТНА). Учені розширили уявлення про акторність на міжнародній арені: поряд із державами як акторами світової політики стали виступати недержавні учасники.

Ураховуючи той факт, що сьогодні будь-яка релігія завжди має певну інституціональну структуру – "церкву" в широкому сенсі слова, інституціональні структури різних релігій виступають як варіант або аналог неурядових організацій і є учасниками світового політичного процесу. Серед них на особливу увагу заслуговують релігійні актори, релігійні організації та представники традиційних світових релігій. Українські дослідники О. Копель та О. Пархомчук констатують що "у XXI столітті релігія міцно закріплюється в політичному дискурсі й з'являється на світовій арені у вигляді системи транснаціональних зв'язків між державами, транснаціональними релігійними рухами, окремими політичними рухами, у вигляді етнорелігійних конфліктів" [15, с. 26].

Серед численних визначень поняття "актор" сучасної світової політики найбільш повною є точка зору російського дослідника П. А. Циганкова, який зазначає, що "міжнародний актор – це активний учасник (колективний чи індивідуальний) міжнародних відносин і світової політики, що володіє можливістю – завдяки наявності актуальних і потенційних ресурсів і здатності їх ефективно використовувати – самостійно, відповідно до власного розуміння своїх інтересів, приймати рішення та реалізовувати стратегію, яка впливає на міжнародну систему, визнається іншими учасниками і приймається ними до уваги при прийнятті власних рішень" [24, с. 35].

Виходячи із наведеного вище визначення, до "релігійних акторів" можна віднести: всесвітні й регіональні конфесійні організації (Всесвітня рада церков, Конференція європейських церков, Всесвітній буддистський альянс, Всесвітнє Братство буддистів), міжурядові та міжпарламентські організації (Організація "ісламська конференція" – нині Організація Ісламського Співробітництва, Міжпарламентська Асамблея Православ'я), окремі релігійні організації (Римо-Католицька церква, Російська православна церква).

У цьому контексті зазначимо, що релігія – є суспільним інститутом, виступає як форма суспільної свідомості, що виражає певні ідеї й регулює суспільні відносини; існує у вигляді системи норм і приписів поведінки людини в суспільстві. Як зазначає російська дослідниця А. В. Митрофанова, "історія будь-якої релігії – це одночасно історія використання релігії в політичних цілях й історія появи заснованих на цій релігії політичних ідеологій" [17, с. 78]. Відомо, що фундаментальні основи багатьох політико-ідеологічних установок західних країн базуються на християнських цінностях. Християнства або ж його традиції дотримується переважна більшість жителів Європи й Америки [4]. На діяльності ісламських держав відображаються особливості мусульманських доктрин і концепцій. На суспільно-політичне життя народів Азії впливають особливості їхніх панівних релігій (буддизму, індуїзму, конфуціанства). Релігійні установки, безумовно, відображено в системах виховання різних народів, де з дитинства закладаються певні культурні стереотипи поведінки. Релігії й відповідно релігійні організації впливають таким чином на світоглядні та моральні установки, що відбиваються на формуванні напрямів внутрішньої та зовнішньої політики тієї чи іншої країни.

У сучасній науці про міжнародні відносини роль релігії оцінюється по-різному: від прагнення ефективного використання релігійної складової до нівелювання ролі традиційних релігій. Однак сам факт звернення політологів та політики до релігійного фактора показує значимість релігійних акторів у сучасній світовій політиці й актуальність релігійного питання в сучасних глобалізаційних процесах.

Релігійні актори в міжнародних відносинах поділяються на дві категорії: державні й недержавні [21, с. 169]. До першої категорії належать актори, тісно пов'язані з діяльністю урядів. У певних країнах, наприклад у США, Індії, Ірані, Саудівській Аравії, існують цілі блоки таких акторів. Недержавні релігійні актори різного типу становлять другу категорію і включають окремих релігійних діячів і релігійні рухи, що діють як у внутрішньому, так і в міжнародному контексті й пов'язані із захистом прав людини, врегулюванням конфліктів та налагодженням діалогу. Ці актори зазвичай намагаються налагодити спілкування між групами однодумців як усередині країни, так і за її межами. Цей процес включає обмін інформацією, ідеями, кадрами або фінансовими засобами. Під впливом глобалізації така співпраця інтенсифікується, оскільки зникають комунікаційні бар'єри.

Релігійні актори світової політики діють за низкою напрямів: "По-перше, це опосередкований вплив на соціальні інтереси, які виходять за межі строго "церковного життя". Під їхнім впливом формується зовнішня політика держави, визначається її характер і концепція, ураховуються політичні та економічні інтереси. По-друге, це безпосередня, пряма участь релігійних, а також світських структур – політичних партій релігійної належності в міжнародній діяльності. По-третє, це вплив на окрему людину, прихильника конкретної релігії, яка сама бере участь у подіях міжнародного значення, є суб'єктом або об'єктом, реагує на них, змушує зовнішньополітичних керівників зважати на його світогляд і погляди" [14, с. 10].

Релігія може сформувати той або інший тип суспільної свідомості, що впливає на психологічний статус лідера і політичної еліти тієї або іншої країни. Релігійні актори здатні сформувати ті процеси, сукупність яких може істотно визначити характер протікання світових

політичних процесів. Серед них – "уявлення народу про себе, своє місце у світі й власної "історичної місії"; схильність або несхильність народу до швидких змін; винесене з досвіду вміння уживатися з іншими народами; готовність або неготовність до жертв або компромісів. Автори доповіді "Глобальні тенденції-2025: світ, що змінюється" Національної ради з розвідки США вважають, що XXI століття стане епохою релігійних воєн і зростання в політиці ролі релігійних організацій. Визначальне значення в цьому відіграватимуть процеси глобалізації й поява так званих мережових товариств. Соціальні мережі, створювані релігійними спільнотами, можуть бути більш ефективні, ніж національні спільноти. Величезну роль тут відіграють глобальні засоби масової комунікації, у першу чергу телебачення та Інтернет, коли проповідники впливають на погляди і думки найрізноманітнішої аудиторії, розкиданої по різних куточках земної кулі [16].

Зростання "недержавної" свідомості людей, приводить до рівнозначності державної та релігійної свідомості людини, або до пріоритету останньої над першою, коли людина більш прихильна до певних релігійних акторів, у тому числі міжнародних, ніж до своєї держави. Це підкріплюється розвитком засобів комунікації, що дозволяє людям безпосередньо контактувати один з одним. Тут необхідно відзначити і ряд передумов, які сприяли зміцненню релігійної свідомості людей, тобто ряд подій і процесів, що мали якісь глобальні наслідки. Серед них, по-перше, комплекс модернізаційних змін в основних християнських конфесіях. Перш за все, це підсумки Другого Ватиканського собору 1962–1965 рр., унаслідок чого оновлена та реорганізована Римокатолицька церква стала відкрита для світу та активна у розв'язанні проблем людства. Одними з найважливіших результатів собору стали зміни в літургії, зокрема стало можливим ведення богослужіння національними мовами та проголошена більш відкрита позиція у відносинах як зі східними християнськими церквами, так і нехристиянськими релігіями [10]. Особливо активно Ватикан починає брати участь у світових політичних процесах після обрання в 1978 р папою Римським Іоанна-Павла II.

У 1970-х рр. отримує новий імпульс розвитку різних протестантських релігійних напрямів, чому значною мірою сприяло посилення релігійної риторики в промовах президентів США, особливо Дж. Картера і Р. Рейгана. З кінця 1980-х рр. активніше почала свою зарубіжну діяльність Російська православна церква [13]. На додаток до більш-менш "традиційних" християнських конфесій виникають і розвиваються різні секти християнського або псевдохристиянського типу, діяльність яких носить часто деструктивний характер, бо ставить особисте і релігійне життя в повну залежність від рішень керівництва організації, яке провокує міжрелігійну напруженість і конфліктні ситуації [9, с. 189].

У своїй діяльності релігійні організації багато в чому схожі з неурядовими об'єднаннями, загальноновизнаними акторами світової політики, які ставлять за мету побудову миру та загального блага в глобальному світі. Вони орієнтуються на утвердження віри в основні права людини, гідність і цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок, рівність прав великих і малих націй; створення умов, за яких може дотримуватися справедливість; сприяння соціальному прогресу та поліпшенню умов життя при більшій свободі; проявляти терпимість і жити разом у світі один з одним як добрі сусіди; підвищення зусиль, спрямованих на під-

римку міжнародного миру та безпеки [6]. При дослідженні сфер активності можна виділити такі характерні риси: релігійні актори при відстоюванні своїх інтересів часом не здатні безпосередньо вплинути на ухвалення конкретних політичних рішень; вони домагаються системного ефекту, який полягає в "поширенні певних знань і цінностей, підвищенні обізнаності про проблему та зміну масового відношення до неї, розвиток громадських інститутів [18, с. 130].

При цьому релігійні актори ставлять своєю метою поширення віровчення, прагнуть притягнути увагу суспільства до моральної оцінки процесів, що відбуваються. Для лобювання своєї позиції релігійні актори, що діють як неурядові об'єднання, прагнуть захищати свої інтереси "не лише в межах існуючої політичної системи, встановлених "правил гри", але й намагаються змінити їх або збудувати "паралельні структури" політичної участі у виробленні рішень". Для здійснення діяльності з цього напрямку релігійні представники входять до складу громадських і експертних рад при органах влади різного рівня, беруть участь у роботі різних інститутів громадянського суспільства, мають доступ до самим верхніх ешелонів влади. "Я регулярно зустрічаюся з Президентом Росії, Прем'єр-міністром, членами Уряду", – сказав Патріарх Алексій II на Архієрейському Соборі 1994 р. [5, с. 15]. Така співпраця доводить свою ефективність у розв'язанні багатьох проблем релігійного та суспільного життя громад. Таким чином, релігійні актори є тією силою, яка здатна робити вплив на цінності, поведінку і колективний вибір великих груп людей і таким чином опосередковано впливати на процес ухвалення рішень у владних структурах.

Значущість і впливовість релігійних акторів може різнитися. Вона визначається тим, наскільки суб'єктивності ідеологічних моделей мають необхідні для реалізації інструменти, ресурси, волю і мотивацію [8, с. 44]. Разом із впливом на внутрішньополітичні процеси в окремих країнах релігійні організації, здійснюючи діяльність на території декількох держав, мають розвинену організаційно-управлінську структуру (розгалужену мережу міжнародних представництв), вступають у взаємодію один з одним і акторами іншого типу і можуть бути класифіковані як неурядові міжнародні організації.

У час глобалізації можна виділити чотири сфери, де не тільки посилюється значення релігії, а й надаються можливості для впливу релігії як м'якої сили: ідеї, практика, організація, досвід [1]. Релігії об'єднували ідеї, вірування і практики певної спільноти. Світ загалом представляв сукупність цих численних і різноманітних спільнот, де релігія виступала в ролі головного організуючого принципу. В умовах глобалізації розвивається поняття про те, що всі члени суспільства в обов'язковому порядку повинні сповідувати однакові релігійні погляди, оскільки проголошується новий принцип – релігія стає результатом індивідуального вибору. Сьогодні безліч релігійних ідей змагаються між собою за увагу пастви, утворюючи "релігійний глобал-маркет" [3]. Ідеї, досвід і практики, відчуваючи вплив глобалізації, стимулюють своїх послідовників до адаптації життя в нових умовах. Вони дозволяють їм переорієнтуватися з локального або національного контексту на регіональний або міжнародний. У цьому процесі можна виділити дві сфери діяльності, до яких залучено величезну кількість релігійних організацій: соціальний розвиток і права людини, а також конфлікти та їхнє вирішення.

За своїм характером і цілями релігійні актори можуть бути конструктивними та деструктивними. Останні носять екстремістський характер, які за способом діяльності змикаються з терористичними організаціями. До таких належить ХАМАС, Талібан, Аль-Джихад та ін. Радикальна організація Аум Сінрікьо для досягнення своїх цілей навіть застосувала нервово-паралітичний газ у токійському метро в 1995 р. Конструктивні ж навпаки – використовують переговорні методи для досягнення своїх цілей. Вони орієнтовані на врегулювання конфліктів, налагодження діалогу. У цій сфері працюють, наприклад, квакери, які мають досвід з врегулювання міжнародних конфліктів [19].

Ефективність діяльності релігійних організацій і рухів визначається тим авторитетом, яким вони користуються у населення. Наприклад, папа римський – вищий авторитет для католиків, які живуть на Землі. Це дозволило Римо-католицькій церкві успішно бути посередником у конфлікті (кінець 1978 р.) з приводу територіальної суперечки між двома католицькими державами, які опинилися на межі війни – Чилі та Аргентиною [7, с. 127].

Варто відзначити, що християнських екстремістських організацій, що діють у таких широких масштабах, немає. Це пов'язано з тим, що християнство більш зріла релігія, ніж іслам, адже іслам – сама наймолодша світова релігія. У християнській історії були гоніння, нетерпимість відносно іншовірних, насильницьке навернення, а також пряма участь у політичному житті держав. Християнство навчилася пристосовуватися до вимог часу й уживатися в нових умовах. На думку українського дослідника В. Єленського, подібні зміни чекатимуть й іслам, і він, як "молода релігія", зрештою переросте свою "войовничість" [11]. Ми ж лише констатуємо, що "у нашу" постполітичну "епоху, єдиним джерелом конфліктів стають культурні (релігійні) або природні (етнічні) протиріччя" [12, с. 13]. Наслідком такого політичного зрушення у просторі стає значна переоцінка зростаючої політичної ролі саме релігійних акторів [22, с. 221].

Російський дослідник Н. Ковальський з деякою часткою умовності до релігійних акторів світової політики відносить деякі політичні партії. На його думку, вони не можуть бути класифіковані як власне релігійні і як неурядові організації, але програми яких базуються на етичних релігійних нормах. Християнсько-демократичні й християнсько-соціальні партії з міжнародних питань виступають згуртовано, чому допомагає певна координація їхньої діяльності з метою згладжування можливих протиріч. Така координація здійснюється їхніми об'єднаннями в регіональних масштабах (у Європейських спільнотах, наприклад у рамках Європейської народної партії, а Європи загалом – в Європейському демократичному союзі; в Америці – у Християнсько-демократичній організації Америки) і навіть на світовому рівні – Всесвітнім союзом християнських демократів, що об'єднує близько п'ятдесяти партій і рухів" [14, с. 19].

Варто зазначити, що тема релігії для багатьох політичних партій виходить на перший план під час проведення виборчих кампаній, використовуються для розширення свого впливу на суспільство. У Росії, наприклад, Російська Православна Церква має значний мобілізаційний ресурс. І цей абсолютно прагматичний інтерес змішаний з поки ще "слабким рухом окремих політиків до пошуку адекватного політичного вираження для православної духовної традиції" [20].

Вплив релігії на міжнародні відносини проявляється не тільки безпосередньо, через діяльність яких-небудь

організацій, але й побічно. Наприклад, важливе значення має релігійна належність кандидатів на виборах. Яскраво це проявляється в США, де близько 90 % людей є віруючими [23, с. 170]. На виборах 2008 р. серед прихильників республіканця Джона Маккейна був великий відсоток білих протестантів та інших віруючих, які регулярно відвідують служби. У свою чергу Барака Обаму підтримували представники самих різних релігійних громад. За демократів більше голосують ті, хто тільки формально зарекомендує себе до віруючих, але нерегулярно відвідують служби і не знаходять час для молитов. Також серед прихильників Обами були атеїсти, мусульмани, іудеї, численні релігійні меншини. Підсумки виборів у США мають велике значення для всього світу, ураховуючи величезну вагу цієї держави на міжнародній політичній арені.

Висновки. Релігія стає політичним явищем, включаючись до кола політикозначущих факторів, у масовій свідомості сприймаючись як ідеологія, і стає інструментом політичної мобілізації, чинником політичної ідентифікації і політичної каталізації. Ця тенденція посилюється завдяки розвитку глобальних засобів масової комунікації.

Повернення релігії на глобальну суспільну сцену наочніше ілюструє такі феномени: транснаціональне духовне та інституційне спілкування; посилюється використання релігійних символів разом із символами етнічних і культурних спільнот та ідентичностей; виникнення релігійних рухів і асоціацій, не пов'язаних з певною релігійною традицією, нацією або етнічною групою, що часто представляє синтез, колаж різних релігійних ідей і практик.

Розглянувши різноманіття активності сучасних релігійних акторів світової політики, можна визначити такі характерні риси, як: опосередкований вплив на ухвалення політичних рішень шляхом формування ціннісного політично значимого ряду; спроба сформулювати або ж інкорпорувати в громадську думку автономне, релігійне забарвлення бачення світу, політики, гуманітарної й соціальної сфери; комплексна дія на суспільство або на світлоу спільноту з метою добитися системного ефекту коригування суспільної свідомості.

Транснаціональні релігійні актори є нерідко найбільш авторитетними учасниками світових процесів, які здатні робити вплив на цінності, поведінку і колективний вибір великих груп людей, таким чином опосередковано впливати на процес ухвалення рішень у владних структурах.

Виходячи з перерахованого вище, також можна зробити висновок, що в сучасних міжнародних відносинах релігія відіграє і негативну роль, адже об'єднуюча і миротворча діяльність релігійних громад, організацій, рухів не проявляється в належному масштабі, тоді як кількість конфліктів на релігійному ґрунті за останні десятиліття збільшилася.

На переконання автора, найближчим часом фактор релігії буде таким самим. Але прояви цього будуть не найприємнішими, особливо якщо врахувати, що населення в конфліктуючих через релігію країнах швидко зростає, і ситуація там погіршується. Цілком імовірно, що може початися широкомасштабна війна, в основі якої крім інших, буде і релігійна причина. Будь-яке регулювання поведінки представників будь-якої конфесії у світовому масштабі навряд чи можливо. У цьому випадку миротворча й об'єднавча функції повинні лягати в основному на різні релігійні організації. Щоб уникати постійних зіткнень і кровопролиття, людям варто пере-

осмислити ставлення до своєї й чужої віри та бути більш терпимими.

Список використаних джерел:

1. Ellis S., ter Haar G. Religion and Development in Africa [Електронний ресурс]. / S Ellis, G. ter Haar. – Режим доступу: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12909/ASC-071342346-174-01.pdf?sequence=1>
2. Keohane R. O., Nye J. S. Transnational Relations and World Politics // R.O. Keohane, J. S. Nye (Eds.). – Cambridge : Harvard University Press, 1972. – 428 p.
3. Mehran. The Structure of Global Religious Market and its Role in Producing Religious Violence [Електронний ресурс] / Mehran. – Режим доступу: http://www.cesnur.org/2006/sd_rezai.pdf
4. World Christian Database [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.religare.ru/print41781.htm>.
5. Архиерейский Собор Русской Православной Церкви 29 ноября–2 декабря 1994 года, Москва. Документы, доклады. – М. : Изд-во Моск. Патриархии, 1995. – 208 с.
6. Баталов Э. Антропология международных отношений [Електронний ресурс] / Э Баталов // Международные процессы. – 2005. – Т. 3. – № 2(8). – Режим доступу <http://www.in-tertrends.ru/seven/001.htm>.
7. Бойко І. І. Роль Ватикану в мирному розв'язанні міжнародних спорів / І. І. Бойко // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2009. – Число 3. – С. 124–128.
8. Войтоловский Ф. Г. Концепции глобального управления в современных идейно-политических процессах / Ф. Г. Войтоловский // Мировая политика, международная безопасность и транснациональные процессы в ХХ1 веке: уроки, вызовы и выбор России. – М., 2003. – С. 44–45.
9. Дворкин А. Л. Сектоведение. Тоталитарные секты / А. Л. Дворкин. – М. : Православная энциклопедия Азбука веры, 2018. – 1020 с.
10. Документи Другого Ватиканського Собору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://issuu.com/svichado.ua/docs/dokumenty_druho_vat_soboru_demo
11. Еленский В. Е. Религия в глобальной политике: конец ХХ – начало ХХ1 века [Електронний ресурс] / В. Е. Еленский // ReligioPolis. Центр религиоведческих исследований – 07.10.11 – Режим доступу: <http://www.religiopolis.org/documents/3292-ve-elenskij-religija-v-globalnoj-politike-konets-hh-nachalo-hhi-vekov.html>.
12. Жижек С. Некоторые политически некорректные размышления о насилии во Франции и не только / С. Жижек // Логос. – 2006. – № 2(53). – С. 3–25
13. Касаткин П. И. Русская православная церковь как актор современной мировой политики / П. И. Касаткин // Вест. МГИМО-Университета. – 2010. – № 6. – С. 141–151.
14. Ковальский Н. А. Религиозный фактор: проблемы влияния на мировую политику / Н. А. Ковальский // Религия и политика на рубеже двух тысячелетий. – М. : Экслибрис-Пресс, 2000. – С. 10–19.
15. Коппель О. А. Пархомчук О. С. Религиозный фактор у світової політиці / О. А. Коппель, О. С. Пархомчук // Вісн. Київ. ун-ту імені Тараса Шевченка. Міжнар. відносини. – К., 2017. – Вип. 46. – С. 26–30.
16. Круг П. Г., Маякова Л. В. Борьба за природные ресурсы в будущем примет форму войн за веру [Електронний ресурс] / П. Г. Круг, Л. В. Маякова / ЦентрАзия. – 01.04.09. – Режим доступу: <https://centrasia.org/newsA.php?st=1238537880>
17. Митрофанова А. В. Политическое православие и проблема религиозности [Електронний ресурс]. / А. В. Митрофанова // Философия и общество. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskoe-pravoslavie-i-problema-religioznosti>
18. Михеев А. Н. Неправительственные объединения как акторы мировой политики / А. Н. Михеев // "Приватизация" мировой политики: локальные действия – глобальные результаты / под. ред. М. М. Лебедевой. – М., 2008. – С. 130–134.
19. Новые транснациональные акторы [Електронний ресурс] // Политология. – Режим доступу: <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/novyie-transnatsionalnyie-aktoryi-24461.html>
20. Рябых Ю. А. Политические партии России и Русская Православная Церковь / Ю. А. Рябых // Полития. – 2004. – № 1. – С. 124–148.
21. Станкевич Г. В. Виды религиозных акторов и их влияние на внешнюю политику государств / Г. В. Станкевич // KANT. – 2011. – № 2. – С. 169–172.
22. Харкевич М. В., Касаткин П. И. Биополитика и религия в эпоху постмодерна / М. В. Харкевич, П. И. Касаткин // Вест. МГИМО(У). – 2011. – № 6. – С. 217–222.
23. Хосе Казанова. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби / Хосе Казанова. – К. : Дух і Літера. – 2017. – 264 с.
24. Цыганков П. А. Акторы и факторы в международных отношениях и мировой политике / П. А. Цыганков // "Приватизация" мировой политики: локальные действия – глобальные результаты / под. ред. М. М. Лебедевой. – М., 2008. – С. 35–39.

И. Ощипок, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

РОЛЬ РЕЛИГИОЗНЫХ АКТОРОВ В СОВРЕМЕННЫХ МИРОВЫХ ПРОЦЕССАХ

В связи с быстрой передачей данных и широкого доступа людей к информации происходит интенсификация межкультурных, межэтнических, междивизиционных и межрелигиозных взаимодействий. Особую роль начинают играть такие акторы мировой политики, как религиозные организации и представители традиционных мировых религий. Факт обращения политики к религиозному фактору показывает важность религиозных акторов в современной мировой политике и актуальность религиозного вопроса в современных глобализационных процессах. Проанализированы роль и место религиозных акторов в современной мировой политике. Рассмотрено многообразие активности современных религиозных акторов в международных отношениях. Определены направления и цели деятельности религиозных организаций и движений, которые могут носить как конструктивный, так и деструктивный характер. Доказано, что транснациональные религиозные актеры являются нередко наиболее авторитетными участниками мировых процессов, которые способны оказать влияние на ценности, поведение и коллективный выбор больших групп людей.

Ключевые слова: глобализация религиозные акторы мировой политики, негосударственные акторы, религиозные организации, религиозные движения, религия.

I. Oshchypok, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ROLE OF RELIGIOUS ACTORS IN MODERN WORLD PROCESSES

In the context of the rapid transfer of data and the widespread access of people to information, takes place intensification of intercultural, interethnic, inter-civilization and interreligious interactions. Such actors of world politics, such as religious organizations and representatives of traditional world religions, play a special role. The fact of applying politics to a religious factor shows the importance of religious actors in contemporary world politics and the relevance of the religious issue in contemporary globalization processes. The article analyzes the role and place of religious actors in contemporary world politics. The diversity of the activity of contemporary religious actors in the international relations is considered. The directions and goals of religious organizations and movements that can be constructive and destructive are determined. It is proved that transnational religious actors are often the most authoritative participants in world processes that can influence the values, behavior and collective choices of large groups of people.

Keywords: globalization, religious actors of world politics, non-state actors, the religious organizations, religious movements, religion.

УДК: 327.7

I. Нагорняк, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СПІВПРАЦЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З КРАЇНАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Розглянуто етапи створення Спільної політики безпеки та оборони ЄС, встановлення відносин з країнами Східного партнерства в даній галузі. Проаналізовано діяльність місії ЄС на території цих країн, спільну оборонну діяльність. Зроблено висновки та прогнози щодо перспективи поліпшення відносин у контексті переглянутої Європейської політики сусідства, нової Глобальної стратегії ЄС і формування Постійної структурної співпраці у сфері оборони.

Ключові слова: безпека, оборона, Європейський Союз, Східне партнерство, місії ЄС, Глобальна стратегія ЄС.

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися в Європейській системі безпеки після анексії Кримського півострова Російською Федерацією в 2014 р., початку міграційної кризи та обрання в 2016 р. президентом США Д. Трампа, який підважує гарантії колективної безпеки, змусили лідерів ЄС і країн-членів переглянути підходи до формування Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), а також розробити нову Глобальну стратегію ЄС.

Країни Східного партнерства після Вільнюського Саміту перебувають в епіцентрі актуалізованого геополітичного протистояння між Заходом і Російською федерацією, що збільшило їхню роль у безпеці Європи та вимагає активнішої співпраці з ними в рамках оборонної політики ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання співробітництва Європейського Союзу з країнами Східного партнерства у сфері безпеки та оборони розглядають у своїх публікаціях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як С. Біскоп [12], К. Зарембо [1, 21], О. Молдован [4], Є. Нікіпелова [8], О. Семенюк [7], О. Труш [8], В. Шатун [11] та ін. У них науковці досліджують виникнення СПБО, спільну діяльність країн СхП та ЄС у сфері оборони, а також оцінюють діяльність місії ЄС у країнах СхП і перспективи поліпшення їхньої співпраці, виходячи з геополітичних процесів, що відбуваються на території Європи.

Постановка завдання. Метою статті є огляд та оцінка співпраці Європейського Союзу і країн Східного партнерства в рамках СПБО, аналіз місця країн СхП у новій Глобальній стратегії ЄС і пошук варіантів поліпшення співпраці, виходячи з існуючих договорів між ЄС та країнами СхП.

Виклад основного матеріалу. Створення Спільної політики безпеки та оборони ЄС, стало чи не найскладнішим завданням у процесі євроінтеграції загалом. У постбіполярний період безпека в Європі базувалась на євроатлантичній солідарності в рамках НАТО і особливо ст. 5 Статуту Альянсу. Однак анексія Кримського півострова Росією в 2014 р., початок конфлікту з РФ і підтримуваними нею сепаратистами на сході України стали каталізаторами переоцінки безпекової політики в Європі. Остаточним фактором, що оновив безпекову інтеграцію ЄС, стали вибори президента США в 2016 р., які виграв республіканський кандидат Д. Трамп, що почав провадити політику ізоляціонізму та вимагати від держав Європи збільшення витрат на оборону, як цього передбачають їхні зобов'язання в рамках НАТО.

В. Шатун, оцінюючи процес військово-політичної взаємодії у просторі ЄС після Другої світової війни, визначає сім етапів, які віддзеркалюють зародження і формування політики та стратегії ЄС у питаннях міжнародної безпеки. Вони включають: 1) пошук загальних напрямів і форм співпраці (1946–1949); 2) відхилення наддержавних проєктів (1950–1954); 3) період концеп-